

## Boshlang‘ich sinf ona tili darslarida o‘quvchilarning mustaqil ishlarini samarali tashkil qilish

Shermetova Nargiza- UrDU Boshlang‘ich ta‘lim metodikasi kefedrasi o‘qituvchisi

**Annotatsiya.** Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf ona tili darslarida o‘quvchilarning mustaqil ishlarini samarali tashkil qilish masalasi haqida fikr yuritiladi.

**Kalit so‘zlar:** boshlang‘ich ta‘lim, ona tili darslari, mustaqil ish, o‘quv topshiriqlari, o‘quv material, pragmatik topshiriqli diktant, dars samaradorligi.

**Аннотация.** В данной статье рассматривается вопрос эффективной организации самостоятельной работы учащихся на уроках родного языка в начальных классах.

**Ключевые слова:** начальное образование, уроки родного языка, самостоятельная работа, учебные задачи, учебный материал, диктант с грамматическими заданиями, эффективность урока.

**Abstract.** This article discusses the issue of effective organization of students' independent work in primary-grade native language classes.

**Key words:** primary education, native language lessons, independent work, educational tasks, educational material, dictation with grammar tasks, lesson efficiency.

Barkamol shaxsni tarbiyalash barcha davrlarda muhim ijtimoiy talablardan biri bo‘lib kelgan, bugungi globalshuv davrida bu masalaning dolzarbligi yanada ortib bormoqda. Binobarin, rivojlangan demokratik davlatlar darajasida, yuksak ma‘naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali kadrlar tayyorlash ta‘lim oldida turgan muhim vazifalardan sanaladi.

Axborotlar jadallik bilan integratsiyalashib borayotgan hozirgi davrda zamonaviy ta‘limning asosiy vazifalardan biri atrof-olam voqea-hodisalarini ta‘lim jarayoni orqali mustaqil tahlil qila oladigan shaxsni kamol toptirishda namoyon bo‘ladi.

O‘zbekiston Respublikasi demokratik, huquqiy va fuqarolik jamiyatini qurish yo‘lidan borar ekan, bunda yosh avlodning erkin, ijodiy va mustaqil fikrli bo‘lishi

juda muhimdir. Bu maqsadga, albatta, o‘quvchilarning ta’lim jarayonidagi faolligini oshirib borish orqali erishish mumkin. Mustaqil ishlarsiz esa hech qanday faollik bo‘lmaydi. Darslarda o‘tkaziladigan mustaqil ishlar o‘quvchilarning faolligini oshirishning asosiy vositalaridan biridir. Shuningdek, darslarda tashkil etiladigan mustaqil ishlar o‘quvchilarda kitob ustida ishlash malakasini shakllantirishning yetakchi omilidir.

Boshlang‘ich ta’lim predmetlaridan biri sanalgan “Ona tili” o‘quvchilarda mustaqillikni taraqqiy ettirish uchun juda boy imkoniyatlarga ega. Ona tili materiallari ustida tashkil qilinadigan topshiriqlar o‘quvchilarni til hodisalarini kuzatish, tahlil qilish va qayta qo‘shish, induktiv va deduktiv xulosalar chiqarish kabi malakalarini o‘stiradi.

Boshlang‘ich sinf ona tili darslarida o‘quvchilarning mustaqil ishlarini tashkil etishda innovatsion metodlardan foydalanish darsning samaradorligini oshirishda asosiy omil sanaladi. Shu jihatdan boshlang‘ich sinf ona tili darslarida o‘quvchilarning mustaqil ishlarni samarali tashkil qilish masalasi muhim metodik masalalardan biri hisoblanadi.

Mustaqil ta’lim belgilangan o‘quv topshiriqlarni mustaqil va ijodiy bajarishga mo‘ljallangan o‘quv faoliyatidir. Mustaqil ta’lim negizini mustaqil ishlar tashkil etadi. Mustaqil ish o‘quvchilarni o‘zaro fikr olishuvida, bog‘lanishli nutqda, tanqidiy fikrlashda asosiy omil bo‘lib xizmat qiladi. Mustaqil ishlar o‘quvchilar amaliy faolligini oshirishda katta yordam beradi.

Boshlang‘ich sinflar ona tili kursini o‘rganishning yetakchi lisoniy tamoyili tilning barcha tomonlarini o‘zaro bog‘liq holda o‘rganishdir.

Boshlang‘ich sinf ona tili darslarida o‘tkaziladigan mustaqil ishlar dars turiga, dars jarayonining turli bosqichlariga, o‘quv materialining mazmuniga bog‘liq bo‘ladi. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi ona tilidan o‘rganiladigan har bir mavzu xarakteriga muvofiq mustaqil ishlar uyushtirishi maqsadga muvofiqdir. Xususan, 1-2-sinf ona tili darslarida o‘quvchilarda ko‘proq fonetik-grafik malakalar hosil qilinadi. Bunday ona tili darslarida tashkil qilinadigan mustaqil ishlar o‘quvchilarning avval olingan bilimlarini amalda qo‘llash ko‘nikmasini shakllantirishga xizmat qilishi lozim bo‘ladi. Shunday mustaqil ishlarga tarqatma kartochkalar asosida beriladigan quyidagi mustaqil ishlarni namuna sifatida keltiramiz:

### **1. So‘zlarni bo‘ginlarga ajratib yozing**

Mustaqil Ozbekistonning baxtiyor farzandlarimiz.

### **2. Fonetik topshiriqlar**

So‘zlardagi unli (yoki undosh) tovushlarning ostiga chizing: istiqlol, sog‘lom bola, yuksalish

### **3. So‘zlarni bo‘gin ko‘chirish qoidasiga ko‘ra ajratib yozing**

Singlim yangi she‘rni yod oldi.

Ona tili darslarida o‘tilgan mavzuni mustahkamlashda grammatik topshiriqli diktantlar ham alohida o‘rin tutadi. Buning uchun kichik hajmdagi diktantlar yozdiriladi va o‘quvchilarga grammatik topsiriqlar ham beriladi. Bu topshiriqlar bevosita yangi o‘rganilgan mavzular bilan bog‘liq holda o‘quvchilarning grammatik tushunchlarni o‘zlashtirishiga yordam berishi lozim bo‘ladi. Masalan, boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarning so‘z turkumlari haqidagi tushunchalarini shakllantirishda va nutq jarayonida ulardan unumli foydalanish ko‘nikmalari hosil qilishda quyidagi mustaqil ishlarni qo‘llash yaxshi samara beradi:

#### **Nuqtalar o‘rniga kerakli sifatlarni qo‘ying**

Paxta .... ochildi. (oppoq, qiyg‘os, kech)

... atirgullar ko‘zni quvontiradi. (oppoq, ko‘m-ko‘k, chiroyli )

#### **Nuqtalar o‘rniga kerakli fe‘llarni qoying**

Feruza bu kitobni qiziqib ..... (gapirdi, o‘qidi, ko‘rdi)

Akmal ko‘chatlarga suv .... (soldi, quydi, chopdi)

Bunday mustaqil ishlar o‘quvchilardan so‘zning ma‘no xususiyatlarini ham bilishni hamda ulardan nutqda to‘g‘ri foydalanish ko‘nikmalariga ega bo‘lishni ham talab etadi.

Boshlang‘ich sinf ona tili darslarida mustaqil ishlarni integratsiyalashgan ta‘lim asosida tashkil qilish ham samarador bo‘ladi. Xususan, 4-sinfda so‘z turkumlari bo‘yicha umumlashtirish darslarida o‘quvchilarga muayyan bir predmet rasmi beriladi va ulardan shu predmet nomini aytish, uning belgilarini ko‘rsatish, shu predmetni qatnashtirib gaplar tuzish, shu predmet haqida boshqa fanlar asosida, jumladan, o‘qish, matematika, atrofimizdagi olam, musiqa, tasviriy san‘at kabilarda olgan bilimlarini umumlashtirish topshiriladi. Masalan, “kitob” rasmi berilganda oquvchilar u haqda o‘quv quroli, bilimlar manbai, o‘quvchining o‘rto‘gi, ma‘rifat xazinasini kabi fikrlarni bildiradilar. Uni kerakli, qiziqarli, foydali, yangi, eski, tushunarsiz, ilmiy, badiiy kabi belgilar bilan sifatlaydilar. O‘qish darslarida kitob

haqida o‘rgangan she’rlarini aytadilar. Shuningdek, u haqdagi maqollarni ham keltiradilar: “Kitobdan yaxshi do‘sty o‘q”, “Kitob – bilim manbai” kabi.

O‘quvchilar bunda kitob haqidagi hikoya yoki ertaklarni ham aytadilar. Ular musiqa darslarida o‘rgangan shu mazmundagi qo‘shiqlarni ham aytishlari mumkin.

Ona tili darslarini ilg‘or pedagogik texnologiyalar asosida tashkil qilganda ham mustaqil ishlardan foydalanish samarador bo‘ladi. Ayniqsa, kichik guruhlar bilan ishlashda har bir guruhga mustaqil ish topshiriqlarini berish va shu asosda o‘quvchilarning faoliyatini tashkil qilish yaxshi natija beradi.

Ko‘rinadiki, darslikdan tashqari bo‘lgan namuna asosidagi mustaqil ishlardan foydalanish dars samaradorligini oshirishda asosiy omil bo‘lib xizmat qiladi.

Mustaqil ishlar ta’limning turli bosqichlarida o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini aniqlashda, o‘qitishning muvaffaqiyatli bo‘lishiga yordam beradi va kamchiliklarini tugatadi, sababini izohlaydi, uni bartaraf etish usullarini topadi.

Demak, barkamol, bilimli, yetuk shaxsni tarbiyalashda uning mustaqil fikr yurita olish salohiyatiga ega ekanligi diqqatga sazovordir. Chunki har qanday bilim zamirida mulohaza va tafakkur yotadi. Til ta’limi yosh avlodni- o‘quvchilarni fikr bayon etish faoliyatiga tayyorlar ekan uni amalga oshirishda ta’limning yangi shakllari va ta’lim texnologiyalardan foydalanish yaxshi natija beradi.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Uzviylashtirilgan Davlat ta’lim standarti va o‘quv dasturi, - Toshkent, 2017.
2. Qosimova K., Matchonov S., G‘ulomova X., Yo‘ldasheva Sh., Sariyev Sh. Ona tili o‘qitish metodikasi. -Toshkent, “Nosir”, 2009.

# Research Science and Innovation House

